

A Szegedi Fiatalok Erdélyi Kollégiuma

Az ötvenéves Ilia Mihálynak

1

A Szegedi Fiatalok mozgalma, bár „kifelé” egységesnek látszik, sokágú, szervezetenként is szerteágazó mozgalom volt. Csaplár Ferenc, aki mindmáig a legtöbbet tette e mozgalom megismertetéséért, két szervezeti egységét tárgyalta: a Bethlen Gábor Kör mint előzményt, s magát az „élcsapatot”, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumát, amely könyvének is címe lett.¹ A helyzet azonban, mint erre maga Csaplár is utal helyenként, ennél némileg komplikáltabb. A Bethlen Gábor Kör ugyanis nem pusztán előzmény volt — a kör maga volt az a szervezeti keret, amelyben, legalábbis 1936-ig, lehetővé vált kisebb — alapszabály nélkül működő, de határozott karakterű s viszonylag önálló — csoportok szerveződése, külön élete.² A legismertebb ilyen csoport kétségkívül a kör agrársettleméntjéből kinövő Művészeti Kollégium lett — ez élt a legtovább, s ez jutott a legnagyobb jelentőségre is. Tagjainak egyéni súlya, közös föllépéseik jellege s tartalma e felé fordította a figyelmet is. Ez a kollégium azonban csak egyik, bár kétségkívül legjelentősebb (önállósult) „alszervezete” volt a körnek; mellette még legalább három ilyen csoport, három kollégium működött. Konkrétan tudunk a Gazdaságpolitikai Kollégiumról, az Erdélyi Kollégiumról s (már Buday köri elnökségről történt lemondása után, 1932 végétől) a Soli Deo Gloria Kollégiumról. Ezek a szervezetek (pontosabban csak az első kettő) a „Művkoll” kiegészítő szervezetei voltak s némileg fedték is egymást; tagjaik részben azonosak voltak, illetve a Művészeti Kollégium tagjai részben ezekben is föltűntek. Ráadásul e kiegészítő kollégiumok tevékenysége soha nem lett oly szerves és folyamatos, mint a Művészeti Kollégiumé, amely — összetételében éppúgy mint tevékenységében — szétfeszítette a kör kereteit s messze túlnőtt azon, sőt, mint Radnóti írta róla, igazi „növelő közösséggé” tudott lenni.³ A Gazdaságpolitikai és Erdélyi Kollégium e szereptől kétségkívül elmaradt.

A „Művkoll” és társkollégiumai természetesen hozzávetőlegesen közös „platformon” állottak; tulajdonképpen — kvalitásbeli különbségeiket leszámítva — csak ugyanazon alaptörkvések más-más munkaterületeit jelentették.⁴ A meghatározó, sőt jellegadó egyéniség mind-egyikben kétségkívül Buday György lett; az ő — Gáspár Zoltán soraival élve — „népies alapozású s szociális felelősségérzettel átítatott”⁵ ideológiai pozíciója adta meg a mozgalom alapvető eszmetörténeti helyét. De Buday, mint mindenféle doktrinárségtől mentes kiváló szervező s remek taktikus, a legkülönbözőbb egyéniségeket és törekvéseket is a közös alapcél szolgálatába tudta állítani. Sőt, felismerve társaiban az egyénítő kvalitást, tudatosan „engedte” is az egyéni törekvések kiélését. A mozgalom karakterét így éppen az adta meg, hogy e mozgalom — különböző nemű, felekezetű és származású tagjai révén — a demokratikus kibontakozás számos változatát foglalta magában, a posztliberális, szocialisztikus irányzatoktól a Gáspár Zoltán képviselte „előurbanuságig”. Ezeknek a törekvéseknek a legtisztábban Buday által képviselt rugalmas „prenépiesség” csak laza összefoglalója, mintegy kerete volt. A mozgalom szervezete s az egyes részterületek viszonylagos autonómiája a „különtörekvések” harmonikus létezését is megengedték.

Az Erdélyi Kollégium így — akárcsak a Gazdaságpolitikai Kollégium — a tényleges élcsapatot jelentő Művészeti Kollégiumnak szükségképpen csak kiegészítője lehetett, de abban a

Mi is köszönjük 50. születésnapján Ilia Mihályt, aki hosszú éveken át rovatvezetője volt lapunknak, 1972—74 között pedig főszerkesztőként végzett korszakos munkát. (A szerk.)

munkamegosztási rendszerben, amely a szegedi fiatalok mozgalmát jellemezte, speciális szerepet tudott betölteni. Funkciója kevésbé lehetett gyakorlati mint az agrársettlemmenté vagy a Művészeti Kollégiumé — ideológiatörténeti fontossága azonban igen nagy lett, hisz az Erdélyi Kollégium pusztá léte a mozgalom új orientációjának olyan elemét testesítette meg, amely az 1919 utáni évek egyik nagy (máig érő) alapkérdésére volt tudatos válasz. Arra tudniillik, hogy mi legyen a viszony az anyaországról levált magyar kisebbségekhez, s mi a létüket alapvetően determináló, úgynevezett befogadó államokhoz s nemzetekhez. S ezen kívül: e viszonyulásnak mi lehet s mi kell hogy legyen az optimális formája?

Ennek az alapproblémának — mint Erdély-problémának — az előtérbe kerülése, Szegeden érthető és természetes is volt. A kör (s az egyetem) tagjai közül számosan Erdélyből származtak ide, rokoni, baráti vagy legalább érzelmi kapcsolatok fűzték őket a szülőföldjükhöz, ifjúságuk világához.⁶ Maga Buday György is mindig erdélyinek vallotta és tudta magát; 1936-ban, Kóhalmi Béla körkérdésére válaszolva például így írt: „Erdélyben születtem s bárha Kolozsváron éltem, sokat jártam a Székelyföldön, Kalotaszegen, Mezőségben és a Barcaságban s nagyapámék gazdaságában, rokonok házánál elevenből tanultam meg a székely meséket, balladákat, mondákat, melyeket később nyomtatásban is fölfedeztem. [...] bizonyos, hogy máig is a legdöntőbb, elhatározó és tápláló élményt ez jelentette. Ez, s ennek a folytatása. Mert minden új vidék, minden új falu és minden új tanya, melyet azóta is megismerek, valamiképpen ezekhez az alapélményekhez, ezekhez az alapfalukhoz épül hozzá, minden új mese és ballada, amit hallok vagy olvasok, ezekhez kapcsolódik.”⁷ Érthető, hogy sokáig legfőbb mestereként is az erdélyi Kós Károlyt tisztelte.⁸ S Szegeden élve sem szakadt el Kolozsvártól; mint grafikus és tudósító évekig dolgozott különböző erdélyi lapoknak, különböző minőségeiben több alkalommal is megszervezte erdélyi írók szegedi szerepléseit.⁹ Közülük többel rendszeres kapcsolatot tartott, így Kós Károllyal, Tamásival, Szentimrei Jenővel, Kacsó Sándorral. Egyik legjobb barátja pedig, akitől 1927-ben a kört is „átvette”, az a Jancsó Béla volt, aki az Erdélyi Fiatalok mozgalmában meghatározó szerepet játszott, s fontos új orientációt képviselt a romániai magyar szellemi életben.¹⁰ Ám nemcsak Buday kötődött sok szállal Erdélyhez, társai közül többen is onnan érkeztek Szegedre. Baróti Dezső, Gáspár Zoltán, Tomori Viola például ott járt iskolába, Radnóti Miklós féltestvére Nagyváradon élt stb. Aki pedig nem volt erdélyi, azt tudományos érdeklődése fodította e régió felé. Tolnai Gábor például az erdélyi magyar irodalom első monográfusa lett, Ortutay Gyula egyik legismertebb munkája pedig éppen a székely népballadákat dolgozta föl. Az „erdélyiség” problémája tehát voltaképpen benne volt mindennapjaikban.¹¹

A kör így, belső öntisztulása során, szinte automatikusan jutott el valamiféle erdélyi rész-szervezet megalakításához. De amennyire logikus volt a szervezeti fejlődésnek ez az útja, annyira nem volt magától értetődő, egyszerű automatizmus az új csoport jellege és eszmei pozíciója. A trianoni trauma ugyanis, mint közismert, sokkolta a magyar társadalmat, s az első — agresszív — reagálás éppen a harcos irredentizmus meghirdetése lett. A sérelmi politikának e változata szinte áthatotta a hivatalos ideológiát, s hatása alá vonta az ifjúságot. Az irredentizmus tévútjáról nehéz volt bárkinek is letérni, nehéz volt egy történelmileg adekvátabb magatartást kialakítani.

Budayék azonban nemcsak érzelmileg voltak „érdekelték”; tájékozottságuk is legalább akkora volt, amely már lehetővé tette számukra a helyzet mélyebb megismerését, illetve szükségessé tette e megismerési folyamat fönntartását.

Érzékelték s tudatosították magukban, hogy mélyebb s tartósabb problémáról van szó, mint amelyet irredenta frázisok ismételtetésével meg lehet oldani. Ezért — mintegy a *Kolozsvárról* Szegedre került kör sajátos tradíciójaként — oly szervezeti kereteket igyekezett létrehozni, amelyben ennek a tájékozódásnak s a rá épülő kapcsolatkeresésnek az *intézményesítése* megoldható volt. Ez a szervezet lett a — Művészeti Kollégium analógiájára létrehozott, de attól feladatkörében részben eltérő — Erdélyi Kollégium.¹²

Az Erdélyi Kollégium — még mint a Szegedi Székely Fiatalok Erdélyi Kollégiuma — valamikor 1931 nyarán alakult meg; akárcsak a Művészeti Kollégium, ez is rendezvények tartására.

Első említése Buday György egy Jancsó Bélához írt levelében¹³ történt. E június 19-i levél tudósítása azonban még meglehetősen amorf; belőle a kollégium mibenlétére nem lehet következtetni, inkább csak a terv mozdulása érzékelhető.

Ligeti Ernő és Tamási Áron 1931. november 19-i szegedi irodalmi estje azonban már bizonyosan az Erdélyi Kollégiumhoz köthető. A kutatás ugyan ezt az estet eddig a Bethlen Gábor Kör számlájára írta (nem teljesen alaptalanul), de a fönymaradt nyomtatott meghívó egyértelműen tanúsítja, a rendező szerv nem maga a kör volt, hanem az Erdélyi Kollégium.¹⁴

Az est dr. Szalay Józsefnek, a Dugonics Társaság elnökének üdvözlő beszédével kezdődött. Őt Tamási Áron követte *Vallani és vállalni* című előadásával, majd a szegedi Városi Színház művésze, Székelyhidu Adrienne lépett föl, aki *Ady Csókok átka, Egyedül a tengerrel és Értől az Óceánig* című verseit szavalta. A verseket a másik vendég, Ligeti Ernő *Darzsiling* című novellája követte, a szerző felolvasásában. Utána Ignác Rózsa lépett a pódiumra — a későbbi író ekkor még a helyi színház művésze volt —, s Kriza János Vadrózsák című népdalgyűjteményéből adott elő. A szünet után a műsor Ligeti Ernővel folytatódott, aki ekkor *Az erdélyi irodalom eszménykereséséről* adott elő. Előadását Táray Ferenc szavalata követte — Bartalis János, Szentimrei Jenő, Szombati, Szabó István és Bárd Oszkár verseiből. Az estet Tamási *Rendes feltámadás* című nevezetes novellája zárta, magának Tamásinak a felolvasásában.¹⁵

Az est egészében még bizonyos — mondjuk így — hagyományos székely remineszenciák jegyében fogant. Nemcsak a rendező kollégium nevében volt ott a megszorító jelző, a székely, de a meghívó két grafikai illusztrációja (Buday két kopjafás rajza) s a hátlapra nyomtatott, korábban már az úgynevezett Szegedi Székely Naptárban is lenyomatott Kriza-féle „vadrózsa” is a székelységre — s utóbbi a székelység sorsára — utalt:

*Elindula három árva
Hosszú útra, szolgálatra,
Kezibe visz három vesszőt,
Hogy csapja meg-a temetőt.*

*Kejj fel, kejj fel édes anyám,
Mert elszakadt a gyászruhám!
Én nem kelek, három árvám,
Mert elhervadt piros orcám:*

*Vagyon nektek mostohátok,
Ki fejért aggyon reátok,
Mikor fejért ad reátok,
Vérrel virágzik hátatok...¹⁶*

„Székely” hangulatot ébreszthetett maga Tamási is; hisz tudjuk, akkoriban sokak számára ő jelentette „a” székely író. Maga az est azonban egyértelműen túllépett a „székelykedésen”. Radnóti Miklósnak, aki ekkor már Buday környezetéhez, szűkebb baráti köréhez tartozott, fönymaradt menyasszonyához írott aznapi, november 19-i beszámolója.¹⁷ E levélből tudjuk, hogy a szegediek és az erdélyiek találkozása az irodalmi, sőt ideológiai helyzetisztázás jegyében zajlott le. Tamási például mindjárt megérkezésük napján, még 18-án, szűkebb körben, a Bethlen Gábor Kör helyiségében nemcsak felolvasta „pompás izgató novelláját” (nyil-

ván a *Rendes feltámadást*), de — Ligetivel együtt — nagy eszmecserébe fogott a vendéglátókkal. Beszélgetésükben, Radnóti leírása szerint, éppen nem a konvencionális mozzanatok domináltak. Soraiából kiderül, alaposan megvitatták a szellemi élet erdélyi (s magyarországi) fejleményeit, bontakozó tendenciáit. Jellemzőnek kell tartanunk, hogy azt is megemlítendőnek találta, hogy Tamásinak „Cimeresek című kommunista regénye jött”.¹⁸

Tamási erjesztő hatásának indirekt bizonyítéka, hogy az esten felolvasott *Rendes feltámadást* a jobboldali Szegedi Új Nemzedék november 22-én heves bírálata méltatta s Révai József piarista tanár cikke az est szervezőit s szereplőit is elmarasztalta.¹⁹

Az igazi, a meghatározó szerep azonban, legalábbis az Erdélyi Kollégium orientációjának alakulása szempontjából, az előzetes beszélgetéseknek, majd Tamási és Ligeti előadásának jutott. Ezek ugyanis az erdélyi viszonyok adekvátabb megismeréséhez s az új helyzethez való viszonyulás kialakításához járultak hozzá, erősítvén a kollégium helyzetismeretét s realitásérzékét. Tamási előadására ugyan csak következtetni tudunk, Ligetié azonban nyomtatásban is megjelent a helyi Délmagyarország 1931. december 25-i számában. Ebből a kinyomtatott előadásszövegből kiderül, Ligeti — transzilvánizmusa jegyében — félreérthetetlenül a tartós magyar—román együttéléssel számolt, s célként ennek optimalizálását tekintette. „A népek közötti gyűlölködést — írta — ezen a földön (ti. Erdélyben — L. A.) mindig kívülről plántálták, az Erdélyben élő népeknek egy megváltoztathatlan sorsközösségbe kényszerülve le kell vonniuk a tanulságokat, és ezeknek megfelelően kell berendezkedniök a tartós történelmi életre.”²⁰ A transzilvanizmusnak — s Ligetinek — ez az elve pedig, mint a későbbiek bizonyítják, a szerveződő Erdélyi Kollégium kollektívájának is alapelve lett; ezt fogadták el maguknak irányelvül.

Sajnos, az Erdélyi Kollégiumnak ez a zászlóbontása — hasonlatosan a legelső időszak Művészeti Kollégiumához — ekkor még csupán rendezvények tartásában kifejeződő laza szerveződést takart; szilárd — a kör egészétől elkülönülő s viszonylag autonóm — csoportosulás aligha állt mögötte. Tagjairól ekkoriból semmi adat, tisztán és világosan csak Buday György szerepe ragadható meg, aki ezt az estet megszervezte, meghívóját megtervezte, Tamásiékát, mint házigazda, vendégül látta stb. Nyilván ez: a megszerveződésnek ez az alkalmi jellege, embrionális megszervezettségi szintje magyarázza, hogy a Szegedi Új Nemzedék támadása nem maradt hatástalan. Az Erdélyi Kollégium a nyilvánosság elé lépése után szinte azonnal visszahúzódott a kör szilárdabb keretei közé.

3

Az Erdélyi Kollégium megszervezésének gondolata azonban, a visszahúzódás ellenére, nem pillanatnyi ötlet, szalmaláng-lobbanás volt; tartósan foglalkoztatta Budayékat. 1931 novemberére és 1932 novemberére közt legalább egy, de valószínű, hogy több kísérlet is történt az újjáalakulásra. Bódis Gábor és Szócs Pál 1933. január 25-i, Jancsó Bélához írott levele legalábbis több sikertelen alakulási kísérletre utalt vissza.²¹

A megoldást végül a kör életének egy fontos fordulata hozta meg. 1932 októberében Buday, befejezván egyetemi tanulmányait, leköszönt a Bethlen Gábor Kör elnökségéről²² s ezt követően, mint örökös tb. elnök s intéző bizottsági tag, főlsszabaduló energiáit nem a körre, hanem a kör körül létrejött, de attól viszonylag független csoportosulások megszervezésére, a mozgalom új szervezeti formációjának kialakítására fordította. Fő működési területe természetesen a mind több fantáziát mutató Művészeti Kollégium lett; erejét jórészt ennek kifejlesztésére fordította. (A „Művkoll” sajátos helyzete, a körtől való gyakorlatilag teljes autonómia ekkor jött létre.) De volt figyelme és türelme az egyéb — kevésbé látványos — törekvések szervezeti kereteinek kialakítására is. Az Erdélyi Kollégium — mint egy viszonylag auto-

nóm, de lazán mégis a körhöz tartozó részszervezet — ekkor kapta meg formáját, ekkor alakult ki szervezeti felépítése.

A formális újjáalakulásra valamikor 1932 novemberében került sor.²³ Maga Buday valódi tisztséget nem vállalt, csak mint „alapító elnök” folyt be a kollégium irányításába; a vezetést s a munkát a körülötte megszerveződők kezébe adta. Az újjáalakulás minőségileg mégis mást jelentett a korábbi kezdeményekhez képest. Az Erdélyi Kollégium nemcsak cégjelzés, valódi szervezet lett immár, elnökkel, főtitkárral, reszortfelelősökkel, tagokkal, saját — nyomtatott fejlécű, szignettel ellátott — levélpapírral, körbélyegzővel, iratkezelési renddel, irattárral.²⁴ S természetesen határozott ideológiai irányultsággal.

A kollégium hivatalos neve — mint körbélyegzőjéből, leveleinek fejlécéből kiderül — *Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjak Erdélyi Kollégiuma* lett. Helyiségül a Bethlen Gábor Kör Kárász u. 15. sz. alatti helyisége szolgált. Az új szervezet élén hat (Budayval együtt hét) tagú vezetőség állt. Alapító elnök: Buday György, elnök: dr. Virányi Elemér reáliskolai tanár; ügyvezető elnök: Szöcs Pál szigorló orvos, a Bethlen Gábor Kör főtitkára; főtitkár: Bódis Gábor jogszigorló, a kör intézőbizottságának s agrársettleméntjének tagja; művészeti ügyek felelőse: Baróti Dezső tanárjelölt, a Művészeti Kollégium tagja; titkár: Balázs Borbála bölcsészhallgató; jegyző: Barabás Mária bölcsészhallgató.²⁵

A tagságról pontos képünk nincs. Alapvetően valószínűleg a kör tagjaiból választódtak ki s bizonyos párhuzamossága volt a Művészeti Kollégiummal is. Utóbbiból, konkrétan tudjuk, Budayn kívül az Erdélyi Kollégiumhoz is kapcsolódott Baróti Dezső, Ortutay Gyula, Tomori Viola,²⁶ talán Tolnai Gábor, s lehet, hogy még mások is. Annyi bizonyos, a formálisan is tagok száma viszonylag nagy volt. Amikor a kollégium fölszámolt, az átadási-átvételi jegyzőkönyvben az átadott tárgyak listáján 63 db „felhasznált” (tehát kitöltött) „felvételi lap” s 35 db „felhasznált” igazolványlap szerepelt.²⁷ Ez minimálisan 35 tagot jelent, de — mivel nem ismerjük adminisztrációjuk elvét — lehet, hogy ennél többet. Nem lehetetlen, hogy a tényleges létszámot a 63 db felvételi lap jelzi. A tárgyi igazsághoz tartozik azonban, hogy az aktív mag ennél jóval kisebb lehetett, ez mindössze néhány emberre szűkölt.

A kollégium tényleges irányítója, munkájának kézbentartója és kezdeményezője Bódis Gábor (sz. 1908) lett.²⁸ E szerepére több minden determinálta. Maga is erdélyi volt, Erdélyben született s élete első két évtizedét ott töltötte. Egyetemi tanulmányait nem is Magyarországon, hanem még Romániában, a bukaresti egyetemen kezdte meg. Ottani egyetemistaként tagja volt a magyar hallgatók Koós Ferenc Körének s e helyzetében közvetlenül ismerte mind a romániai magyarság, mind a román egyetemi fiatalság helyzetét, utóbbinak talán főbb törekvéseit is. Szegedre csak 1930. január 1-én érkezett, minden ismeretség, családi s intézményi háttér nélkül. Itt, mint számára egyetlen lehetséges közösségre, hamar rátalált a Bethlen Gábor Körre — s szemléletének alakítója, noha csupán egy évvel volt nála idősebb, Buday lett. „... nevelésben, irányításban a legtöbbet egész életemben Buday Györgyötől kaptam — írta róla később. — Szellemünkre, akik környezetébe jutottunk, fel nem mérhető termékeny hatást gyakorolt.”²⁹ Tanulmányait — egy román és egy magyar egyetemi félév kivételével — önerőből, munka mellett végezte. Éveken át a Londoni körüti városi szegényház ebédjén élt. Érthető hát, hogy nagy volt szociális érzékenysége, s Buday közelébe kerülve hamar bekapcsolódott a kör munkájába, amelynek később titkára, majd intéző bizottsági tagja is volt. Részt vett az agrársettlemntben is. Tevékenységének igazi területe azonban mégis az Erdélyi Kollégium lett, amely legsajátabb törekvéseinek fölvetését és szorgalmazását biztosította számára.³⁰

Bódis Gábor s az Erdélyi Kollégium törekvéseinek tengelyében három elv állott. Meg kell ismerni (s ismertetni) a romániai (elsősorban: erdélyi) politikai, társadalmi és kulturális viszo-

nyokat, keresni kell a kapcsolatot a román értelmiség dialógusra kész rétegeivel s (a lehetőségekhez mérten) erkölcsi támogatást kell nyújtani a romániai magyar egyetemi ifjúságnak.³¹

Érthető hát, hogy az újjáalakuló kollégium egyik első lépése (a legelsőt nem ismerjük) a budapesti román követséggel való kapcsolatfelvétel lett. 1932. november 26-án, 2/1932. iktatószám alatt Bódís és Virányi, a főtitkár és az elnök levelet írt Balta M. Mariusnak, a román követség sajtóattaséjának. E román nyelvű levél, amelynek indigós másolata ránk maradt, több vonatkozásban félreérthetetlenül vall törekvéseikről:³²

Attasé Úr,

Alulírott szegedi egyetemi fiatalok, a Szegedi Egyetemi Fiatalok Erdélyi Kollégiuma nevében azzal a tiszteletteljes kéressel fordulunk Önhöz, hogy közbenjárni szíveskedjék érdeklünkben a „Patria”, „[...]jiscarea”, „Dreptatea”, „Dimineața”, „Adevărul”, „Cuvîntul” és a „Societatea de mîine” szerkesztősegeinél, hogy lehetőségük szerint, ellenszolgáltatásmentesen küldjék meg nekünk a fent említett napilapok és folyóiratok példányait.

Kérésünket az alábbiakkal támasztjuk alá:

Az Erdélyi Kollégium fő célja az, hogy hozzájáruljon a két ország közeledéséhez, az Ó-Regát és Erdély társadalmi kapcsolatainak tiszta tudományos tanulmányozásához, valamint a román irodalom megismerésének bővítéséhez. Mindezeket a fiataloknak tartott előadásokkal szeretnénk megvalósítani.

A szegedi Egyetemnek van román nyelv és irodalom tanára (lektor), ő viszont nem tud eleget tenni az összes kívánalmaknak, merthogy a szükséges anyagi háttér hiányában nincs egy szemináriumi kurzusa sem. Az Erdélyi Kollégium tagjai úgy gondolják, hogy eljött végre már az az idő, amikor nemcsak elnevezésében illik ismerni a szomszédos országot, hanem annak szép és gazdag kincseit, valamint irodalmát is, annál is inkább, mert ennek bizonyos fokig hatása van az erdélyi magyar irodalomra is.

Azt reméljük, hogy erőfeszítésünk nemcsak a román, hanem a magyar irodalomnak is jó szolgálatot tesz, lassanként megszüntetve a mindkét oldalon még meglévő részrehajlást. A kölcsönös megismerés erős baráti és politikai kapcsolatokat fog eredményezni.

Az Erdélyi Kollégium, lévén fiatal tudományos társaság, nem rendelkezik anyagi eszközökkel és semmilyen támogatásban nem részesül.

Tagjaik, akik mentesek az egoizmustól és készek mindenfajta áldozatra, nem tudják vállalni azokat a terheket, melyek a fent említett napilapok és folyóiratok előfizetési díjaiból származnának. Pontosan ezért fordulunk éppen Önhöz, a román sajtó magyarországi képviselőjéhez, hogy céljaink megvalósításához támogatást biztosítani szíveskedjen.

Előre is megköszönve jó szándékú közbenjárását, kérjük, fogadja mély tiszteletünk kifejezését.

*Bódís Gábor
főtitkár*

*Dr. Virányi Elemér
elnök*

Balta a történeti Magyarországon született, egyetemi tanulmányait Budapesten folytatta, egész fejlődését az itteni viszonyok is meghatározták. Mint diplomata, a húszas évek elejétől már Magyarországon teljesített szolgálatot, magyarul jól tudván, viszonylag széles körű kapcsolatot épített ki magának. Ismeretes, hogy ő állott József Attila román versfordításainak háttérében is, ő adta a költő kezébe a szükséges nyersfordításokat.³³ Valószínű tehát, hogy Bódísék román nyelven írt leveléből kiérezte a gesztust s fölbecsülte e mégoly szűk körű kezdemény jelentőségét is. Konkrét adatunk nincs rá (az Erdélyi Kollégium irattárából csak kicsiny töredékek maradtak meg), de valószínű, hogy teljesítette a kérést, hisz egy későbbi — 1933 nyári — adat szerint a kollégium könyvtárában ekkorra már szépen gyűltek a román (s magyar) nyelvű könyvek, folyóiratok és napilapok.³⁴

A kollégium munkája mindenestre beindult. 1933 január 19-én, a kollégium fejlődésévelpírján Baróti Dezső levelet írt Jancsó Bélának.³⁵ Levelét ugyan — az akkori, még sok mindent tisztázatlanul hagyó helyzetben — a *Művészeti Kollégium* nevében írta, de mondani-

valója már az Erdélyi Kollégium törekvései jegyében fogant. Jancsónak ugyanis arról számolt be, hogy a szegedi fiatalok antológiát akarnak kiadni a „dunai népek mai lírájából”, egyebek mellett tehát a román s erdélyi szász költők verseiből. A levélből kiderül, hogy a román és szász költőket maga Baróti fordította volna — ez, nyelvtudása mellett, nyilván az Erdélyi Kollégiumban betöltött szerepéből, művészeti reszortfelelős voltából fakadt.

Egy hét múlva, január 25-én a kollégium vezetősége is írt Jancsónak³⁶ — e levelük a kollégium történetének egyik legfontosabb dokumentuma. Nemcsak azért, mert ez adja meg a kollégium vezetőségének „főállását”, legfontosabb adatait. Azért is, mert kiderül belőle törekvéseiknek az az oldala, amely a Baltához írott levelben nem kapott hangsúlyt, s érzékelhetővé válik, hogy az Erdélyi Fiatalok, főleg pedig Jancsó Béla segítségével akartak eljutni a román értelmiséghez.

Bódisék, e Jancsóhoz írott levél szerint, „elsősorban arra törekedtek”, hogy a kollégium „a Szegedre származott erdélyi egyetemi hallgatóknak szülőföldjük iránti érdeklődését megtartsa és főleg mélyítse”. A célt elsősorban „szemináriumi munkával” igyekeztek elérni, s „Erdély szociális, kisebbségi és művészeti problémáival” akartak megismerkedni. Ennek érdekében kapcsolatokat is igyekeztek kiépíteni — a Jancsóékhoz írott levél már ezt célozta. Jancsónál elsősorban az Erdélyi Fiatalok csoportja és mozgalma felé tapogatóztak, de emellett — mint tételesen meg is fogalmazták — Jancsó révén kapcsolatba akartak kerülni „a román fiatalok azon csoportjával [is], amely tudatában van annak velünk együtt, hogy a mai fiatalság problémái egymástól nemzetiség szerin [...] nem választhatók el. És a problémák megoldása csak baráti együttműködéssel lehetséges.”³⁷

Jancsótól ezért az Erdélyi Fiatalok „részletes munkatervét”, valamint a román diákmozgalmakkal való kapcsolatfelvétel lehetőségeinek ismertetését kérték. „Méglegelősen tájékoztatlanok vagyunk a román diákmozgalmakat illetőleg [!] — írták —, s ezért szíves tanácsodat kérjük, hogy mit tehetünk ez irányban?”³⁸ Valamikor ez idő tájt írtak az Erdélyi Fiatalok másik vezetőjének, László Dezsőnek is; erre azonban csak közvetett adatunk van, magát a levelet nem ismerjük.

Jancsó Béla — mint Bódisnak egy későbbi, ugyancsak Jancsóhoz írott leveléből kiderül — hamarosan válaszolt az Erdélyi Kollégium kéréseire s kérdéseire. Válasza tartalmát, sajnos, nem ismerjük, csak annyi bizonyos, Jancsó is viszonttájékoztatót kért tőlük.³⁹ Erre Bódis egyetemi elfoglaltságai miatt csak 1933 nyarán került sor.

Közben azonban Bódisék dolgoztak az Erdélyi Kollégium szervezeti életének rendszeresítésétélén. Március 15-én, a nemzeti ünnepen, már nyilvánosság elé is léptek. Háziünnepélyükön a kör — s nyilván a kollégium — egyik tagja, Bocskay Kata szavalt.⁴⁰ Körvonalazódtak lassan szervezeti életük fő formái is. Május 10-én a kollégium megrendezte első (talán csak első ismert) úgynevezett könyvismertető estjét — ezen Ortutay Gyula beszélt Berde Mária Földindulás című regényéről.⁴¹ Április 20-án a Szegedi Új Nemzedék közölte Tolnai Gábor Reményik Sándorról írt cikkét. Ez, ha esetleg nem is kimondottan kollégiumi produkcióként született meg, a kollégium törekvéseibe illett bele. S ugyanez vonatkozik Tolnai május végén vagy június elején megjelent monográfiájára, az *Erdély magyar irodalmi életére*. Ez a könyv, bár nyilván célszerűségi és presztizsokokból a már „bejáródott” Művészeti Kollégium kiadásában jelent meg, teljesen az Erdélyi Kollégium törekvéseit reprezentálta. Sajnos, a lapok az Erdélyi Kollégiumról csak ritkán és véletlenszerűen írtak, így a szervezeti életet illetően is Bódis Jancsóhoz írott 1933. június 20-i levelére vagyunk utalva.⁴²

E levélből kiderül, hogy ekkor a kollégium a következő szervezeti formában tevékenykedett. 1. Magyar és román nyelvű könyveket, folyóiratokat és újságokat gyűjtöttek, olvastak s olvastattak. 2. Román, francia és eszperantó nyelvtanfolyamokat rendeztek (Tolnai Gábor, aki maga is részt vett a román nyelvi tanfolyamon, előszóban később úgy emlékezett, hogy ekkor szinte hozzájuk tartozott a meggyőződés, tanulni kell románul). 3. Szemináriumokat tartottak. 4. Könyvismertető előadásokat szerveztek. A levélből az is kiderül, hogy könyv-, folyóirat- és újságyűjteményük ekkorra szépen felszaporodott, nyelvtanfolyamaik azonban

„nem nagyon” sikerültek. Ez utóbbi okát nem ismerjük. Bódis ekkor utalt legközelebbi terveikre is. Sorából kitetszik (nyilván a Művészeti Kollégium analógiájára), maguk is könyvsorozatot akartak indítani. Ekkor három könyvet terveztek. Lükő Gábor gondozásában egy csángómagyar és román anyagú erdélyi folklórgyűjteményt (elsősorban balladákat); egy Erdély-antológiát (nyilván a már Baróti is emlegette antológia egy szűkebb változatát) magyar, román és szász költők verseiből; valamint harmadikként Buday György történész öccsének, Kálmánnak (1908—1936) egy Báthory Istvánról s az erdélyi fejedelemségek kialakulásáról írandó négytomes kismonográfiáját. A könyv- (pontosabban: füzet-) sorozat megindítását 1933 második felére tervezték.

Akartak ekkor a román ifjúsági mozgalmakkal is foglalkozni. „Tudjuk, hogy nagyon nehéz feladatba kezdünk — írta Bódis Jancsónak —, amidőn a közeledés gondolatát felvetettük, de talán a román fiatalok között is vannak, kik hozzánk hasonlóan gondolkoznak és így kölcsönösen segíthetünk egymásnak a fennálló korlátok ledöntésében, amely ma még nagyon távol tart egymástól bennünket. Egyelőre a haladó román ifjúsági mozgalmak munkájáról és célkitűzéseiről szeretnénk [kapni] ismertetést [...] A Mefhosz kiadásában megjelenő Orsz. Egyetemi Híradó egy-egy száma negyedévenként rendelkezésünkre áll, az októberi számban a román és az erdélyi magyar mozgalmak ismertetését szeretnénk adni. Október elsején jelenik meg, tehát a közlemények és cikkek legkésőbb szeptember 16-án itt kéne legyenek. Az Erdélyi Fiataloktól László Dezsőn keresztül kértem anyagot, a románoktól csak Te közvetítéssel kaphatunk, ennél fogva nagyon kérek, ha részedről ennek akadályja nincs, lépj velük összeköttetésbe.”⁴³

1933/34. évi munkaprogramjuk, mint Bódis megvallotta, ekkor még nem alakult ki. Vártak a lezáruló szemináriumok tapasztalataira, talán a külkapcsolatok kialakulására is. Érdekes, hogy az újjáalakulástól 1933 nyaráig eltelt hónapokban Baróti Dezső és Tomori Viola személye némileg előtérbe került; a nyári szünetben Szegedtől távol lévő Bódis maga helyett rájuk, hozzájuk utalta Jancsót.

Sajnos terveik egy része — s éppen a leglátványosabb s lehetséges propagandahatásában legerősebb — nem valósulhatott meg. Pénztelenségük, s valószínűleg egyéb okok miatt kiadványsorozatuk nem jött létre. Lükő Gábor gyűjtése csak később (s föltehetően) módosult formában, más kiadónál jelent meg, az Erdély-antológia s a Báthory-kismonográfia meg talán kéziratban sem készült el. Pedig tudjuk, 1933 nyarán Buday Kálmán már csak pár hét türelmet kért Bódistól, s ígérete szerint a kézirattal hamarosan elkészült volna.⁴⁴

1933 őszi tevékenységükről — az irattár elkallódása miatt — egyébként sem tudunk sokat. Annyi bizonyos csak, hogy november 26-án újabb könyvismertető előadásra került sor, ekkor Tolnai Gábor adott elő, ezúttal Nyirő József Kopjafák című regényéről. 1934. február 17-én pedig ugyancsak Tolnai szerepelt a könyvismertető estek keretében, előadása most Áprily Lajos költészetéről szólt.⁴⁵

S közben (talán már 1933 őszén, de lehetséges, hogy csak 1934 januárjában) néhány lényeges változás is bekövetkezett. Úgy látszik, ekkorra nyilvánvalóvá vált, hogy az Erdélyi Kollégium nem tudja fölvenni a versenyt a Művészeti Kollégiummal; mint könyvkiadó nem tud föl lépni. Törekvések e hatásos (s a tagságot is mozgósító s erősítő) propagandaformájára nincsenek meg anyagi eszközeik. Pontosabban: az a kollektíva, amely mindkét kollégium (s a kör) mögött állt, nem volt, nem lehetett képes két hatékony s könyvkiadással is foglalkozó szervezetet fönntartani. A Művészeti Kollégium kiadványainak megszületése önmagában is csoda (s Buday szervezőképességének nagy eredménye) volt! Nem tudjuk, e fölismeréssel egybekötve-e, vagy attól részben függetlenül, de ez időben részleges személyi s irányultságbeli módosulások is bekövetkeztek. Átalakult a kollégium vezetősége. Virányi Elemér helyett az elnök Bódis Gábor lett, az új főtítkárr pedig Baróti Dezső, s a kollégium irányításában megnőtt Ortutay Gyula szerepe is.⁴⁶ Ez föltétlenül személyi erősödést jelentett. Talán ennek is eredménye, hogy 1934 első felében a kollégium román érdeklődése fölerősödött, s ekkori létük szinte minden fönntmaradt dokumentuma a román értelmiséggel való kapcsolatteremtés jegyében fogant.

1934. január 4-én (126/1934. szám alatt) a kolozsvári Muzeul Limbei Româna igazgatójának írtak.⁴⁷ Mint a fönmaradt (február 10-i) válaszból, dr. Șt. Pașca leveléből kitetszik, kiadványokat szerettek volna kapni a kolozsvári nyelvi múzeumtól. (S egyúttal errefelé is egy „élő” szálat teremteni.) Január 29-én két levelet is írtak;⁴⁸ egyiket Dimitrie Gustinak, a nemzetközi híró román szociológusprofesszornak, a román monografikus iskola megteremtőjének, a másikat pedig Sextil Pușcariu professzornak, a neves nyelvésznek. Mindkét levél román nyelvű nyers kézírata megmaradt; e szövegeket — nyilván taktikai okokból, az esetleges félremagyarázhatóság elkerülése végett — Buday György is átnézte.

A két levél szövege — mutatis mutandis — nagyjából azonos. Mindkettő hangsúlyozza, hogy „teljesen objektíven és a politikai tendenciák és célok befolyásoltságától távol tartva magukat” keresik a kapcsolatot. Céljuk az, hogy „megismerjék és propagálják a románok népi kultúráját”, mert: „A két ország közti politikai jellegű disszonáns jegyekkel szemben mi teljes objektívitásunkkal a szellemi téren való kölcsönös közeledést tartjuk szem előtt.” A közeledést szeretnénk elősegíteni; „ez az a cél, amiért mi dolgozunk”. Úgy látták, hogy e „kitűzött cél igazán objektív elérése megkívánja a román tudományos publikációk aprólékos megismerését”.⁴⁹ Ezért Gustitól az általa szerkesztett *Archiva pentru Știința și Reforma socială* 1932. évi kötetét, Pușcariutól a szerkesztésében megjelenő *Dacoromania* című folyóirat példányait kérték. Mindkét levelet az új főtítkr és az elnök, tehát Baróti Dezső és Bódis Gábor írta alá. A szövegezés azonban kétségtelenül a Bódisé, a kézírás is az övé.

A válaszok február folyamán érkeztek meg Szegedre. Előbb a kolozsvári Muzeul Limbei Româna válaszolt. „Intézetünk méltányolja azokat a bölcs szavakat — írta február 10-én Șt. Pașca —, amelyek az említett [január 4-i — L. A.] levélből kitetszenek és örülne, ha lehetősége nyílna kielégíteni az Önök kérését. Mint állami intézetnek viszont nincs módja ingyen rendelkezésükre bocsátani kiadványaikat, csak más időszak kiadványok cseréjével.”⁵⁰ Ezért cserét ajánlott föl, illetve, ha a cserét a magyar fél nem tudná megoldani, ötven százalékos vásárlási kedvezményt ígért. „A Dacoromania III., IV., V., VI. kötetének teljes összege 2800 lej, a megajánlott kedvezménnyel 1400 lej.”⁵¹

Február 26-án a Gustinak címzett levélre is válasz íródott. A professzor ugyan, nyilván nagy elfoglaltsága miatt, nem maga válaszolt, hanem professzortársát, G. Vladescu-Răcoasa-t kérte meg erre — válaszuk azonban biztató volt.⁵²

Institutul Social Român

No. 2146

Bukarest, 1934. febr. 26.

Egyetemi Ifjak Erdélyi Kollégiuma, Szeged

Elnök úr,

az önök Gusti professzorhoz küldött levelére van szerencsénk válaszolni.

Mélyen meg vagyunk hatva a pillanatnyi politikai szenvedélyektől és vajúdsoktól mentes magyar fiatalság érdeklődésétől, melyet a román kultúra és azon kutatások iránt mutat, melyet az Institutul Social Român és a Bukaresti Egyetem Szociológiai Szemináriuma végzett az ország különböző részein, hogy tudományosan ismerje meg a társadalmi valóságot.

Nagy meglepéssel töltenek el továbbá azok az erőfeszítések, melyeket a román nyelv elsajátításáért tesznek, megkönnyítve ezáltal a jövőbeni barátibb és bensőségesebb megértést két független és önálló nemzet közt. Különösen a magyar fiatalság érzelmei, melyek nevében önök beszélnek, jogosítanak fel arra, hogy egy eredményesebb és szorosabb együttműködésben reménykedjünk, elhárítva ezáltal azokat az okokat, melyek népeinket oktalanul elválasztották és elválasztják még ma is a kultúráért és haladásért történő erőfeszítéseikben.

Ugyanezzel a futárral küldjük meg az „Archiva pentru Știința și Reforma socială” X. és

XI. évfolyamát, valamint egy tájékoztató füzetet az Istitutul Social Român-ról, melyet [az intézet — L. A.] működésének XV. évfordulójára adtak ki.

Fogadja elnök úr, mély tiszteletem kifejezését.

G. Vladescu-Răcoasa professzor
igazgató

Nem tudjuk, ki volt a Vladescu-Răcoasa említette *futár*, s pontosan mikor „kézbesítette” a küldött köteteket Bódis Gábornak. A küldemény azonban eljutott Szegedre, Bódis és Ortutay Gyula április 6-án köszönte azt meg. Levelük, melynek indigós másolata megmaradt, magyarra visszafordítva így szól:⁵³

Tekintetes

G. Vladescu-Răcoasa professzor úrnak
az Institutul Social Român igazgatójának
Bukarest

[193] 4. ápr. 6.
Kárász ucca 15:

Professzor Úr,

Az Ön által elküldött értékes anyagot, amelyért nagyon hálásak vagyunk Önnek, megkaptuk. Nemcsak társaságunk fiatal szociológus és etnográfus tagjai tanulmányozták az Ön kiváló dolgozatát, hanem a mi egyetemünk néhány professzora is. Munkája további folytatásához, mellyel — sajátos módszertanával és anyagával — felbecsülhetetlen szolgálatokat tett és tesz nemcsak a román tudományos élet, hanem mindazok számára is, akik érdeklődnek a népi kultúra iránt, sok sikert kívánunk.

Az a célunk, hogy az Önök évkönyvét ismertté tegyük, megjelentetve [ismertetve? — L. A.] azt több magyar tudományos folyóiratban, a szóban forgó számokat pedig megküldjük Önöknek is.

Kívánatos lenne — legalább a két nép azonos érdeklődésű tudósai körében —, hogy kialakuljon egy őszinte vonzódás, ez lévén a szegedi fiatal értelmiség óhaja is, mely a minden területen létrehozandó objektivitásra törekedne. Ennek a fiatalágnak az egyik része (mindenfajta népi megnyilvánulás hívei, esztétikusok stb.) már évek óta a Bethlen Gábor Kör köré koncentrálódott, majd később a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma köré. A fiatalok többsége rendkívüli érdeklődést mutat a román etnográfia és a román—magyar szellemi kapcsolatok iránt.

Elismerésünk jeléül és hogy Önök is közelebről megismerhessenek bennünket, elküldünk néhány etnográfia gyűjteményt is, remélve, hogy néhány közülük érdekelné fogja Önöket is. Levelük baráti hangvétele megerősítette azon meggyőződésünket, hogy szellemi kapcsolataink mélyítésével idővel lehetőség nyílik a politikai ellentétek várva várt kiküszöbölésére, mely nézetet mi a két szomszédos nép jobb jövőjének érdekében használunk fel; népeink arra hivatottak, hogy egy őszinte és baráti együttműködés keretében hozzájáruljanak a kölcsönös felvirágzáshoz és hogy ne folytassanak örökös harcot, mely megakadályozza őket a kulturális téren történő előrehaladásban.

Nagy örömünkre szolgálna, ha lehetnének kapcsolataink egy irodalmi (történelmi) társasággal, és ezért megkérjük Önt, hogy amennyiben lehetősége kínálkozik, lásson el pártfogói tanácsával.

Fogadja kérem mély köszönetünk kifejezését és őszinte tiszteletünket.

Az Ön híve:

Bódis Gábor, Ortutay Gyula

Sajnos, e szépen alakuló kapcsolatot nem követhetjük tovább, az irattár elkallódása ezt lehetetlenné teszi. Bizonyos azonban, hogy volt folytatás; a kollégium irattárában, amikor a kollégium megszűnt, 150 irat volt, az idézett levél pedig, iktatószáma szerint, csak a 127. De

további kapcsolattartásra utal az is, hogy 1934. június 12-én a Muzeul Limbei Româna egyik tanársegédje, Jon Breanu (?) — neve nem jól olvasható — Sextil Pușcariu professzor megbízásából például olyan levélre válaszolt,⁵⁴ amely immár nem ismert. Jon Breanu leveléből ugyanis kitészik, Bódisék — nyilván Pușcariu korábbi válaszlevelére felelve — cserelistát küldtek kiadványaikból. E kiadványokból a Dacoromania VII. kötete fejében Pușcariu három könyvet kért — a megállapodás tehát létrejött közöttük. A három könyv a következő volt: Tolnai Gábor: A szabadvers és a lírai formák válsága; Hont Ferenc: A Színjáték; Tolnai Gábor: Erdély magyar irodalmi élete. Ezekon kívül Pușcariu, illetve megbízottja olyan nyelvezeti műveket is kért, „amelyek kiváltkép érdekelhetnek minket”.⁵⁵

A cserelistából kiválasztott könyvek címe szervezettörténetileg is érdekes, kiderül ugyanis ebből, az Erdélyi Kollégium, saját kiadványai nem lévén, a Művészeti Kollégium kiadványait ajánlotta föl cserére. (Vlădescu-Răcoasanak szintén a „Művkoll” kiadványaiból küldtek.) A két kollégium tehát igencsak összetartozó szervezet volt még ekkor is; tulajdonképpen, úgy tetszik legalábbis, egy munkamegosztási rendszer két részét képezték.

Jon Breanu ajánlata azonban már késve érkezett. A Bethlen Gábor Kör Intézőbizottsága 1934. május 20-án határozatot hozott az Erdélyi Kollégium megszüntetéséről. Június 18-án — Bódis Gábor, illetve dr. Szabó Mihály akkori köri elnök és Sántha Gabriella pénztáros jelenlétében — a kollégium ingóságainak átadása is megtörtént.⁵⁶

6

Sajnos, az Erdélyi Kollégium szükségképpen oszlott föl; feladatai nagysága s lehetőségei szűkössége miatt nem lehetett igazán tartós képződmény, s nem is válthatott oly „szerencsés” kifejlődésű egyesületté, mint a Művészeti Kollégium. A „Művkollnak” ugyanis a tagok irodalmi, művészeti s tudományos ambíciója, valamint a közös „könyvcsinálás”: a könyvkiadás eleve oly szilárd vázt adott, amilyen az akkori viszonyok közt — az Erdélyi Kollégiumnak a maga különleges feladatai miatt nem volt, nem lehetett. Néhány tucat egyetemi hallgató ambíciója nem bírhatott el egyszerre két ilyen, önmagában is intézménypótló csoportosulást. Az Erdélyi Kollégium saját könyvkiadásához sem a szükséges anyagi források, sem a méginkább szükséges mozgástér nem volt meg.

S mindez — objektív akadály voltán túl — a kollégium tagságában szükségképpen egyfajta passzivitást is eredményezett. Az „érdektelenség, az anyagiak hiánya miatt — emlékezett később maga Bódis Gábor is — a munkatársak lecsökkentek, a beígért segítségek ígéretek maradtak. A profitálási kilátások távoliaknak tűntek, még az aktív tagokból is csupán Baróti és főleg Ortutay fejtett ki valamelyest munkát, de őket is már inkább a [...] Művészeti Kollégium foglalkoztatta.”⁵⁷ 1934 nyarára lényegében a szélesebb bázis is megcsappant, sokan végeztek s elkerültek Szegedről. 1934 nyarára maga Bódis is befejezte egyetemi tanulmányait, és — pesti állás nyilván meg előtte — eltávozott Szegedről. Így, kiesvén a mozgató ember, a kollégiumnak szükségképpen meg kellett szűnnie.

Az Erdély elfogultságoktól mentes megismerésére s a magyar—román kapcsolatok normalizálására tett — mégoly szerény eredményű — erőfeszítések, az együttműködés formáinak keresése azonban így is méltányolhatók. A kollégium szerepe úttörő s majdnem egyedülálló volt. Jelen ismereteink szerint először az Erdélyi Kollégium kísérelte meg Magyarországon, hogy *szervezett* formában, intézményesítetten a kibontakozást keresve teremtsen kontaktust a román értelmiség bizonyos köreivel, s — első lépésként — legalább magát fölkészítse a román értelmiséggel folytatandó dialógusra. Már pusztá szándékuk eszméletörténeti jelentőségű, hisz a Bartha Miklós Társaság nevezetes Kelet-Európa Szemináriuma,⁵⁸ mely pedig valamiképpen az Erdélyi Kollégium gondolatának is előképe, nem jutott el a román értelmiséggel való kapcsolatfelvételig. Bódisék azonban kapcsolatba kerültek több intézménnyel, köztük Gustiék-

kal, s az a hang, az az attitűd, amely G. Vladescu-Racoasa, illetve Bódis és Ortutay leveléből kicsendül, a magyar—román viszony akkori szakaszában alighanem egyedülálló.

S a kollégium nem is múlt el nyomtalanul. A magyar—román viszony normalizálásának gondolata kitörölhetetlenül beleépült többük gondolkodásába. A Gusti-féle monografikus szociológia pedig belekerült szemhatárukba. „A Gusti-féle kapcsolatból Ortutay — a köztudottan minden iránt érdeklődő — hasznosította a legtöbbet.”⁵⁹ Az „újabb” szociográfiai irodalomról készített Vigilia-beli áttekintésében Gusti professzor és munkatársai munkásságát első kézből származó értesülések alapján ismertette. De rajta kívül másoknál, a Művészeti Kollégium szociografizáló tagjainál: Erdei Ferencnél és Tomori Violánál is föltűnik a monografikus iskola ismerete, Reitzer Béla könyvtárában pedig francia nyelvű Gusti-könyv is maradt fenn; s írásaiban természetesen ő is hivatkozott Gustira. S talán az sem véletlen, hogy az Ortutay Gyula szerkesztette Magyarságtudomány első számában — 1935-ben — Baróti Dezső is éppen a „közép-európai irodalomtörténet problémáival” foglalkozott. S hogy a román kapcsolat emléke búvópatakként kinél, hol, mikor bukkant föl valami formában, meg sem állapítható.

JEGYZETEK

1. Csaplár Ferenc: A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma. Bp. 1967.; különösen: 20—31.
2. E tényre a Szegedi Fiatalok még élő tagjai többször fölhívták a figyelmet. A mozgalom s a kör útja csak 1936-ban vált el végleg. Vö. Szabó Mihály és Szabó Katalin levele Buday Györgyhez, Szeged, 1936. okt. 31. Buday György fiatalkori iratgyűjteménye (továbbiakban: B. Gy. ir. gyűjt.), Szeged, dr. Buday Margit tulajdonában.
3. Vö. *A Kortárs útlevelére* című vers ajánlását. Radnóti Miklós Művei. Bp. 1978. 90. Valamint: Lengyel András: Radnóti Miklós ismeretlen önműve. Tiszatáj, 1983. 2. sz. 57.
4. Tomori Viola szíves szóbeli közlése.
5. Gáspár Zoltán — Kertész Jánoshoz, Szeged, 1937. jan. 4. Indigós másolat. B. Gy. ir. gyűjt.
6. Vö. Csaplár, i. m. 34—38. A Szegedi Fiatalok még élő tagjai szintén hangsúlyozzák ezt.
7. Új könyvek könyve. Szerk. Kőhalmi Béla. Bp. 1937. 88—89.
8. Vö. Lengyel András: Buday György és Kós Károly. Tiszatáj, 1982. 4. sz. 105—116.
9. Lengyel András: Buday György és Szeged. Csongrád megyei Hírlap, 1981. nov. 15.
10. Uo.
11. Csaplár, i. m. 34—38., 119.
12. Az Erdélyi Kollégiumra eddig csak utalások történtek (pl. Csaplár, i. m. 119.), a kollégium történetének összefoglaló földolgozása nem történt meg.
13. „Az erdélyi kollégium egyébként igen életrevaló dolognak indul.” Vö. Buday György levele Jancsó Bélához. Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1971. 2. sz. 365.
14. Ligeti és Tamási irodalmi estjének nyomtatott meghívója, mely kétségtelenné teszi, hogy az estet az Erdélyi Kollégium szervezte, több példányban is fennmaradt. Van belőle Buday György iratgyűjteményében, s van belőle Bódis Gábornak is.
15. A programot legrészletesebben a nyomtatott meghívó adja meg. Vö. még: Péter László: Ábel Szegeden. In: Szegedi örökség. Bp. 1983. 508.
16. Vö. az est nyomtatott meghívóját.
17. Radnóti Miklós szegedi menyasszonyához. Tiszatáj, 1969. 5. sz. Idézi Baróti Dezső: Kortárs útlevelére. Bp. 1977. 208—209.
18. Uo.; valamint Péter László, i. m. 508.
19. Révay József: Néhány szó a csütörtöki „irodalmi” estről. Szegedi Új Nemzedék, 1931. nov. 22. Vö. Péter László, i. m. 508.
20. Ligeti Ernő: Az erdélyi magyar irodalom. Délmagyarország, 1931. dec. 25.
21. Bódis Gábor és Szócs Pál — Jancsó Bélához, Szeged, 1933. jan. 25. B. Gy. ir. gyűjt.
22. A Bethlen Gábor Kör új vezetősége. Szegedi Új Nemzedék, 1932. okt. 16. 7.
23. A kollégium első fennmaradt irata, a Balta M. Mariushoz írt, 2/1932. sz. akta 1932. november 26-án kelt. Az alakulás ezt megelőzően, de legkésőbb november közepén történhetett meg.

24. Vö. a kollégium Bódis Gábornál fennmaradt iratait.
25. Bódis Gábor és Szöcs Pál — Jancsó Bélához, Szeged, 1933. jan. 25. B. Gy. ir. gyűjt.
26. Bódis Gábor közlése.
27. Jegyzőkönyv az Erdélyi Kollégium ingóságainak átadásáról, Szeged, 1934. jún. 18. Bódis Gábor tulajdonában.
28. Bódis Gáborról önéletrajzi adatai alapján írok. Buday Györgyhöz írott levelei: B. Gy. ir. gyűjt.
29. Bódis Gábor keltezetlen — 1983 áprilisi — levele e tanulmány írójához.
30. Önéletrajzi adatok, hivatkozott levelében.
31. Bódis Gábor keltezetlen levele e tanulmány írójához. A fennmaradt — s a későbbiekben idézendő — dokumentumok megerősítik ezt.
32. Bódis Gábor és Virányi Elemér — Balta M. Mariushoz, Szeged, 1932. nov. 26. Román nyelvű, indigós másolat. Bódis Gábor tulajdonában. A levelet — mint a később idézendő egyéb román nyelvű leveleket is — Kimpján Péter fordította.
33. Vö. [Rónay Mária] r. m.: Észak, Nyugat, Kelet, Dél irodalmi őrtornyai. *Literatúra*, 1931. 2. sz. 40—42. Valamint: József Attila Összes Művei IV. Sajtó alá rend. Fehér Erzsébet és Szabolcsi Miklós. Bp. 1967. 208—209.
34. Bódis Gábor — Jancsó Bélához, Szeged, 1933. jún. 20. Indigós másolat. Bódis Gábor tulajdonában.
35. Baróti Dezső — Jancsó Bélához, Szeged, 1933. jan. 19. B. Gy. ir. gyűjt.
36. Bódis Gábor és Szöcs Pál — Jancsó Bélához, Szeged, 1933. jan. 25. B. Gy. ir. gyűjt.
37. Uo.
38. Uo.
39. Bódis Gábor — Jancsó Bélához, Szeged, 1933. jún. 20. Indigós másolat. Bódis Gábor tulajdonában.
40. Március 15. Délmagyarország, 1933. márc. 15. 2.
41. Vö. Csaplár, i. m. 40.
42. Bódis Gábor — Jancsó Bélához, Szeged, 1933. jún. 20. Indigós másolat. Bódis Gábor tulajdonában.
43. Uo.
44. Buday Kálmán — Bódis Gáborhoz, Wien, 1933. máj. 19. Bódis Gábor tulajdonában.
45. Vö. Csaplár, i. m. 40.
46. Az 1934 eleji leveleket Bódis és Baróti már új minőségükben írták alá.
47. E levélről csak St. Pașca 1934. febr. 10. leveléből tudunk; szövege nem maradt fenn.
48. Bódis Gábor és Baróti Dezső — Dumitru (!) Gustihoz, Szeged, 1934. jan. 29.; román nyelvű autográf fogalmazvány; Bódis Gábor és Baróti Dezső — Sextil Pușcariuhoz, 1934. jan. 29., román nyelvű autográf fogalmazvány. Mindkettő Bódis Gábor tulajdonában.
49. Uo.
50. St. Pașca — Bódis Gáborhoz, Kolozsvár, 1934. febr. 10. Bódis Gábor tulajdonában.
51. Uo.
52. G. Vladescu-Răcoasa — Bódis Gáborhoz, Bukarest, 1934. febr. 26. Bódis Gábor tulajdonában.
53. Bódis Gábor és Ortutay Gyula — G. Vladescu-Răcoasához, Szeged, 1934. ápr. 6. Indigós másolat. Bódis Gábor tulajdonában.
54. Jon Breanu — Bódis Gáborhoz, Kolozsvár, 1934. jún. 12. Bódis Gábor tulajdonában.
55. Uo.
56. Jegyzőkönyv az Erdélyi Kollégium ingóságainak átadásáról. Szeged, 1934. jún. 18. Bódis Gábor tulajdonában.
57. Bódis Gábor levele e tanulmány írójához.
58. Vö. Tasi József: Kelet-európai szeminárium ötven évvel ezelőtt. *Magyar Nemzet*, 1979. jún. 7.
59. Bódis Gábor levele e tanulmány írójához.